

ELŐSZÓ

A szerbiai köztudatba beépült, és rögződött benne az a hamis állítás, hogy Újvidéken egy razzia volt. Az átlagpolgár szinte terminus technicusként használja a razzia kifejezést annak megnevezésére, ami 1942-ben Újvidéken és a Sajkás-vidéken történt. Értelmezése szerint ez a szó semmi másra nem is használható. Néhai dr. Gál György újvidéki történész 2005 októberében az 1944–1945-ben lezajlott véres események 61. évfordulójára szerb nyelven megfogalmazott egy tömör összehasonlítást a két razziáról. Saját fordításunkban ennek néhány mondata így szól:

„A partizánok újvidéki bevonulása után megkezdődött a véres megtorlás az ártatlan magyar és német civil lakosságon. Ez volt a második, a sokkal véresebb razzia, amelyet mennydörögve jelentettek be Újvidék «felszabadítása»-nak napján, 1944 őszén, a polgárság üvöltésével: «bosszú, bosszú!». Noha ezt a második razziát időnként «vörös terror»-nak nevezik és kommunista jelleget adnak neki, a tömegnek, amely a városközpontban üvöltözve követelte a bosszút, még fogalma sem volt a kommunizmusról, ennek ellenére készségesen elárulta szomszédait, és segített a «bosszúállók»-nak az elkapott és előállított németek és magyarok letartóztatásában és legyilkolásában. (...) Mindszenty kardinális 1945-ben elsőként tette szóvá ezt, és a magyar áldozatok számát 60 000-ben jelölte meg. Zvonimir Golubović¹ nem folytatta kutatásait a razzia alatt elkövetett gaztettekről, mert ez nem egyszerűen csupán a karrierjébe, hanem a szabadságába is került volna neki.”

A magyar főpapnak az áldozatokra vonatkozó számszerű közléséről még ma sem tudjuk kimondani, vajon tévedett-e. Pedig öt éve már annak is, hogy megvalósulni tűnt az a követelés, amelyet 1990 áprilisában Ágoston András a frissen létrejött első politikai szervezetünk, a történelminek mondott Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége nevében követelt, nevezetesen, hogy a tudományos akadémiák tárják föl, mi történt a magyarokkal és a németekkel a „felszabadulásunk” kezdetén. A 2009. esztendő őszén nagy előrelépés történt a második razzia kezelése tekintetében, Sólyom László magyar és Boris Tadić szerb államfő kezdeményezésére ugyanis magyar–szerb akadémiai bizottság alakult – meglehetősen késedelmesen –, s keresi a választ a mi történt velünk? kérdésre. A 2013. esztendő ugyancsak jeles évnek számít ilyen értelemben. Áder János magyar és Tomislav Nikolić szerb államfők abban egyeztek meg, hogy ünnepi ceremónia keretében – kölcsönösen elismerik saját államuk és népük gonosztetteit – összebékítik a két államot és a két népet. Ebből háromnegyed rész megvalósult. Nevezetesen Szerbia méltó emlékművet állított Csurogon az egy-

¹ Dr. Zvonimir Golubović újvidéki történész, egyetemi tanár, a II. világháború ismert kutatója. Egyik legismertebb tanulmánykötete a Racija u Južnoj Bačkoj 1942 godine. (Razzia a Dél-Bácskában 1942-ben)

kori dögtemető helyén a magyar, Magyarország pedig kegyeleti múzeumot a faluban a szerb áldozatoknak, majd Áder államfő bocsánatot kért. Az elmaradt negyedrészt abból tevődik ki, hogy Nikolić államfő ezt nem tette meg. A felemás intézés természetesen tükröződik a kutatók munkáján is. Ilyesmből adódik például az, hogy másfél évtizednyi küzdelem után sem sikerült Újvidéken elérni, hogy az itteni magyar áldozatoknak méltó emlékmű épülhessen.

Újvidéken minden tekintetben hatalmas a lemaradás a vérengzés eseményeinek feldolgozása tekintetében. 1990 óta nem készült el egy összefoglaló könyv a minket itt ért atrocitásokról. E sorok írójának vagy 130 iratgyűjtőjében halmozódnak a több évtizede érkező adatok, az újvidéki a legvaskosabb, s egyre vastagodik. Tanúk, károsultak, leszármazottak száza nyilatkoztak, adtak át dokumentumokat, amelyek várnak a földolgozásra.

Ez a könyv némi törlesztést jelent, de ebből meg hiányoznak azok az adatok, amelyeket levéltárakból kellett volna begyűjteni, de amelyek az Újvidéken székelő levéltárakból is hiányoznak állítólag. S hogy okunk a bánkódásra nagyobb legyen, le kell írunk azt is, hogy nincsen monográfia Szabadkáról, Zomborról, Óbecséről, ahol szintén irigylésre méltó nagy számban élnek művelt magyarok, s nem is beszélhetünk Palánkáról, Szerémségről, a Bánságról, amely tájakon szintén történtek bűnös magyarirtások, de nincsenek földolgozva.

Újvidékre a minket ért sérelmek tekintetében néhány körülmény jellemző. Egyike ezeknek, hogy itt zajlott le az egyik legnagyobb mértékű megszállás. A másik, hogy az 1944 végén, 1945 elején támadt tömegsírok közül egyetlenegy sem maradt meg. A harmadik, hogy a megemlékezések története ugyanolyan elmarasztaló a hatalomra nézve, mint maga a vérengzés az akkorira.

Papp Ferenc az egész Délvidéken – Temerin után – másodikként szervezte meg a városban a megemlékezést. 2003-ban megírta e megemlékezések szomorú történetét, amely történet azonban azóta sem lett vizsgálatosabb. Nem állítható, hogy az egész téma kezelésében itt nem tapasztalható változás. Elértük már azt, hogy a gyászműsoron együttérzését fejezte ki a magyar lakossággal a város, a tartomány, a görög katolikus felekezet, de maga a szerb állam és a szerb pravoszláv egyház jelét sem adta nem is az együttérzésnek, hanem annak sem, hogy tudomására jutott: itt a magyarokat súlyos, nemzetközi joggal mérve is bűncselekménynek minősülő bántalmazás érte! Hogy itt volt egy másik, egy nagyobb razzia! Egy negyedik jellemző dolog Újvidékre, hogy a háború utáni első években itt zajlottak le a nagy politikai perek, amelyek során sok háborús bűnöst ítéltek halálra és végeztek ki. Velük együtt kivégeztek azonban ártatlanokat is! Sőt, magyar hősokeket is. Mi magyarok azt tartjuk, ha vitatni lehet az az idő tájt kivégzett egyes művelt szerb polgárok² és katonai vezetők³ bűnöségét, akkor nekünk is jogunk van kimondani, hogy a nagy újvidéki perek némely áldozata nem volt bűnös, s mi a saját hősíkként, mártírunkként tartjuk őket számon. Mártíromságuk annál szomorúbb, minél tovább halogatódik igaz történetük feltárása.

Könyvünk nem ad, nem adhat teljes értékelést a minket ért újvidéki sérelmekről. Elsősorban azt tartalmazza, amit közvetett vagy közvetlen tanúk közöltek az adatgyűjtőkkel. Nem látszik rajta, hogy a szerb állam segített volna az összeállításában. A szerb állam részéről korábban azzal is megelégedtünk, hogy a kutatókat nem juttatta börtönbe, noha nem csekély zaklatást el kellett viselniük. Nem jelzi e könyv, hogy a magyar állam segítette

² Pl.: az Újvidéken született dr. Svetislav Stefanović törvényszéki kórboncnok, nem mellékesen az akkori idők egyik legnagyobb szerb költője, Shakespeare összes műveinek és Madách Tragédiájának fordítója

³ Pl.: Draža Mihajlović tábornok

a kutatót, kutatókat, pedig kezdettől fogva sok módon segítette, jóllehet sokszor gondolták, mondták a kutatók, hogy nem eléggé. Az egyik legnagyobb elvárás, hogy közösen elérjük: vállalja a város, hogy az 1944–1945-ben lezajlott razzia párja az 1942-esnek, kerüljenek hát elő az Újvidékre vonatkozó dokumentumok. Egy másik pedig az az elvárásunk, hogy épüljön méltó emlékmű a második razzia áldozatainak is.

A nyilatkozatok, személyes adatközlések módszeres és nyilvános gyűjtését e sorok írója 1990 júniusától fogva napjainkig folyamatosan végezte. Attól kezdve tehát, hogy a Magyar Szó szerkesztősége megbízta velem. Természetesen a gyűjtés kiterjedt szinte az egész világra. Az első földolgozás közlése, történelmi tárca formájában, Negyvenöt nap negyvennégyben cím alatt, még abban az évben október derekán elkezdődött, s tartott 1991 február végéig. Az akkori tartományi kormányelnök – Radoman Božović a neve – akkor abbahagyta, ámde rengeteg adat maradt még földolgozatlanul, s a nyilvános adatgyűjtés tovább folyt volna akkor is, ha történetesen nem ez lett volna a szándék, hiszen a lap olvasói tovább küldözgették leveleiket. A következő év nyarára a feldolgozott anyag könyv formájában is megjelent A megtorlás napjai címen. Megjelenése előtt az egész szerkesztőség mérlegelte, ki legyen a kiadó. Lett volna rá magyarországi vállalkozó is, de újvidéki szerb is. Végül a Forum Könyvkiadó és a Magyar Szó szerkesztősége kapott rá megbízást. Az volt az érvem, hogy ha már belevágtunk, vállaljuk minden következményét, ne mondhasa senki, hogy az anyaország mögé bújunk. A kötet megjelenése után – nem csekély magyarországi segítséggel és biztatásra – a világ minden tájáról érkeztek számomra meghívók a bemutatására. Természetesen Jugoszláviából kivándorolt magyarok voltak a vendéglátóim. Kizárólag magyar kivándoroltaknál kaptam szállást, kézről kézre adtak egymásnak, nem tudtam elfogadni mindenki meghívását. S náluk lakván ismét az volt a legnagyobb terhem, hogy följegyezgethessem az általuk közöltek.

A gyűjtés tovább tart. Jelenleg néhány segítőtárssal azon munkálkodunk, hogy megépüljön Újvidéken a Makovecz Imre által tervezett emlékmű. Ehhez vannak rangos magyarországi támogatók, de vannak ugyancsak rangos délvidéki ellenzők is. Sokkal kisebb vállalkozásunk, hogy Sajkáslakon, a dögtemetőben levő emlékkeresztre az ott nyugvó áldozatok nevét tartalmazó táblát helyezzünk.

Sok helyre kellene még tábla.

Újvidéken, 2015. január 22-én

A szerző

